

Janosz-Biskupowa, Irena

"Quellen zur Geschichte des Deutschen Ordens", W. Hubatsch, Göttingen 1954 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 48/4, 791-792

1957

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

W. H u b a t s c h, *Quellen zur Geschichte des Deutschen Ordens, Quellensammlung zur Kulturgeschichte* t. V, „Musterschmidt“ Wissenschaftlicher Verlag, Göttingen 1954, s. 290, 2 mapki, 1 fotokopia.

Przygotowany przez W. H u b a t s c h a wybór źródeł do dziejów Zakonu Krzyżackiego stanowi część zakrojonego na szeroką skalę wydawnictwa źródeł do dziejów kultury, pojętej bardzo szeroko zarówno pod względem chronologicznym (1198—1954), jak i rzeczowym (np. źródła do dziejów osadnictwa niemieckiego na wschodzie w epoce średniowiecza, do dziejów filmu, Unesco, pamiętniki A. Rosenberga itd.).

Publikacja Hubatscha składa się ze wstępu, wyboru źródeł do dziejów Zakonu Krzyżackiego w latach 1198—1412, spisu w. mistrzów, zestawienia ważniejszych pozycji z literatury, posłowia, 1 fotokopii i 2 mapek. Ma ona na celu zapoznanie szerokiego kręgu czytelników, zwłaszcza zaś słuchaczy szkół wyższych, z dziejami Krzyżaków. Wydawca wychodzi ze słusznego założenia, że najwymowniejsze i najbardziej przekonujące są oryginalne przekazy źródłowe, które też podaje przeważnie w całości, drukowane na podstawie oryginałów lub wcześniejszych wydawnictw, przy czym obok tekstów łacińskich podaje również tłumaczenie na współczesny język niemiecki. Pod względem formalnym Hubatsch starał się pokazać czytelnikom najróżnorodniejsze formy przekazów. Mamy więc przywileje cesarskie i papieskie dla Krzyżaków, dokumenty lokacyjne dla miast i wsi z przywilejem chełmińskim z r. 1233 na czele, traktaty międzypaństwowe, korespondencję polityczną, statuty, fragmenty kronik, inwentarz sporządzony w związku z zmianą obsady urzędów krzyżackich i urywek z księgi handlowej podskarbiego Zakonu, łącznie 31 pozycji.

O ile strona formalna wydawnictwa nie tylko nie budzi zastrzeżeń, a nawet wprost przeciwnie — może służyć za wzór, o tyle strona rzeczowa swoją tendencyjnością wywołuje sprzeciw. Tendencyjność ta rzuca się szczególnie w oczy w pierwszej części wstępu, w której W. Hubatsch charakteryzuje rolę Zakonu Krzyżackiego. Twierdzi on, że Krzyżacy byli przede wszystkim organizacją zakonną, a ich działalność państwowo-polityczna stanowiła dziedzinę wtórną, co w odniesieniu do Prus i Inflant, a więc podstawowych terenów działalności Zakonu, jest rzeczą wręcz nieprawdopodobną. Dalej zaprzecza on, by Krzyżacy dążyli do wyniszczenia ludności miejscowej, lecz przeciwnie — starali się o asymilację wszystkich grup mieszkańców przez ich równouprawnienie. Wiadomo tymczasem dobrze, że o równouprawnieniu ludności pruskiej nie może być mowy nawet w XV w. Wydawca zwraca uwagę na działalność kulturalną Zakonu jako inspiratora w dziedzinie rozwoju architektury i literatury, podkreśla, zresztą dla terenu Prus przesadnie, zasługi na polu szpitalnictwa, które w początkowym okresie stanowiło właściwe pole działania Krzyżaków, na koniec akcentuje ogólnoeuropejskie znaczenie Zakonu, wykraczające daleko poza granice państwa krzyżackiego.

Część drugą wstępu stanowi komentarz do opublikowanych przekazów źródłowych, dobieranych jednakże tak, by potwierdzały tezy, postawione na początku. Zanim przejdziemy do zarzutów, stwierdzić trzeba, że Hubatsch jako jeden z nielicznych uczonych zachodnio-niemieckich uznaje udział elementu polskiego w osadnictwie z'emi chełmińskiej i Pomorza.

Ustalając górną granicę chronologiczną na r. ca 1412 ogranicza się Hubatsch do okresu rozwoju i rozkwitu Zakonu i państwa krzyżackiego. Nie mniej jednak prawda historyczna wymaga zasygnalizowania i cieniów tego świetnego okresu. Tymczasem strona ta została całkowicie pominięta. Nie znajdujemy żadnego przekazu związanego nie tylko z procesem z arcybiskupami ryskimi i miastem Rygą w XIV w., czy z procesami inowrocławskim i warszawskim, ale przede wszystkim z chrystianizacją Litwy, które to wydarzenie godziło w sens dalszego istnienia Zakonu na tym terenie. Wśród tekstów nie znajdujemy wiadomości o klęsce grunwaldzkiej ani traktatu I pokoju toruńskiego, natomiast poz. 31 zawiera list króla francuskiego Karola VI z ca 1412 r., napominający króla polskiego do zachowania pokoju z Zakonem Krzyżackim!

Mówiąc o dziejach państwa krzyżackiego w XV w., Hubatsch twierdzi, że powodem jego upadku były antagonizmy między władcami krzyżackimi a ich poddanyymi. Nie ma tu już mowy o misji zakonnej, a upadek państwa oceniany jest bez podkreślenia oczywistego faktu jego rozkładu wewnętrznego, tak jakby tu chodziło o któreś feudalne księstwo niemieckie, a nie o państwo zakonne.

Podając różne przekazy wydawca nie zaznacza nigdzie, że wiarogodność niektórych z nich jest co najmniej wątpliwa, jak to ma miejsce z bardzo podejrzaną darowizną Litwy przez Mendoga Zakonowi Inflanckiemu w r. 1260 (nr 14).

W posłowniu wydawca zwraca uwagę na szerzenie się ostatnio nieprzychylnych dla Zakonu Krzyżackiego pochopnych ocen i stwierdza, że ponieważ największą wymowę i siłę przekonywania mają bezpośrednie przekazy źródłowe, udostępnił je szerszym rzeszom czytelników w niniejszym wydawnictwie. Publikacja ta o charakterze popularno-naukowym ma nie tylko przeciwdziałać tym sądom, lecz przeciwnie — przekonać o ogólnoeuropejskim znaczeniu Zakonu Krzyżackiego i pozytywnej roli odegranej przezeń w dobie średniowiecza.

Reasumując stwierdzić trzeba, że wydawnictwo przygotowane zostało bardzo starannie, niestety jednak zaciążył nad nim jednostronny punkt widzenia wydawcy.

Irena Janosz-Biskupowa

Lübecker Ratsurteile t. I, 1421—1500, wyd. Wilhelm Ebel, „Musterschmidt“ Wissenschaftlicher Verlag, Göttingen [1955], s. XV, 579.

Ambitnym zamierzeniem Wilhelma Ebela, znakomitego znawcy średniowiecznego prawa handlowego i w ogóle miejskiego¹, było wypełnienie luki w zakresie znajomości prawa lubeckiego, jaka istnieje między okresem XIII—XIV w.², a jego reformą w Lubecie w roku 1586. W tym celu Ebel wydał w I tomie swego dzieła

¹ Por. W. Ebel, *Lübeckisches Kaufmannsrecht*, Göttingen 1952. Praca ta ze względu na bogactwo problematyki wymaga osobnego omówienia. Tegoż, *Urteilsbuch des Revaler Rats*, Göttingen 1952. Tegoż, *Lübische Rechtsfindung, Gedächtnisschrift f. F. Rörig*, 1953. Tegoż, *Die Willkür*, 1953.

² Opracowane przez C. W. Paula, *Lübeckische Zustände im Mittelalter*, Lübeck 1842—1872.